

สารบัญ

คำนำผู้แปล

6

1. คำมั่นสัญญา

12

2. อภิทกฤษฎี

46

3. ประจักษนิยมนามธรรม

84

4. ปฏิบัตินิยมประเภทต่างๆ

120

5. จรรยาแบบราชการ

154

6. ปรัชญาวิทยาศาสตร์

180

7. นานามนุษย์

200

8. การใช้ประวัติศาสตร์

216

9. ว่าด้วยเหตุผลและเสรีภาพ

248

10. ว่าด้วยการเมือง

266

ภาคผนวก: ว่าด้วยหัตถศิลป์ทางปัญญา

292

คำขอบคุณ

336

ซี. ไรต์ มิลส์: ร็อกสตาร์แห่งสังคมวิทยา

338

The Sociological Imagination

by
C. Wright Mills

จินตนาการทางสังคมวิทยา

แปลโดย
จันทน์ เจริญศรี

1

คำมั่นสัญญาⁱ

ทุกวันนี้ บ่อยครั้งที่ผู้คนรู้สึกว่าการใช้ชีวิตส่วนตัวของตนเองก็เป็นเหมือนชุดกับดักอันแล้วอันเล่า พวกเขา รู้สึกว่าตัวเองไม่อาจเอาชนะปัญหาและอุปสรรคในชีวิตประจำวันได้ และที่รู้สึกเช่นนั้นก็มักจะถูกต้องเสียด้วยสิ่งที่คนธรรมดาสามัญรับรู้และพยายามทำนั้นถูกจำกัดอยู่ในวงโคจรของชีวิตส่วนตัว ภาพต่ออนาคตและอำนาจของพวกเขาจำกัดอยู่กับการงาน ครอบครัว และละแวกบ้าน ที่อยู่ซึ่งหน้า ในสิ่งแวดล้อมอื่นนอกเหนือจากนี้ พวกเขา คือคนนอกที่เป็นไปได้แค่ผู้สังเกตการณ์ และยิ่งพวกเขาตระหนัก

---

¹ คำมั่นสัญญา หรือ promise ผู้เขียนใช้คำนี้ในความหมายที่กินความกว้างขวาง ครอบคลุมถึงภารกิจของสังคมศาสตร์ที่มีต่อสังคม และศักยภาพของสังคมศาสตร์โดยรวม โดยบางจุดในหนังสืออาจเน้นไปที่ความหมายหลังมากกว่าความหมายแรก อย่างไรก็ตาม เนื่องจากมิลส์เขียน *The Sociological Imagination* เพราะต้องการสร้างความชัดเจนว่าอะไรคือภารกิจและความรับผิดชอบของสังคมศาสตร์ และเพื่อวิเคราะห์โดยละเอียดด้วยว่า เจื่อนไขและอุปสรรคใดทำให้นักสังคมศาสตร์หลงลืม ทอดทิ้ง หรือละเลยภารกิจและความรับผิดชอบต่อว่านี้ ผู้แปลจึงเลือกเก็บคำว่า “คำมั่นสัญญา” ที่เป็นคำแปลตรงตัวไว้ทุกจุด – เชิงอรรถที่ขึ้นต้นด้วยตัวเลขโรมันจัดทำโดยผู้แปล

แม้จะไม่มีใครแน่ชัดนัก ว่ามีความทะยานอยากหรือการคุกคามที่อยู่พ้นไปจากที่ทางในโลกอันใกล้ตัวนี้มากเท่าไร ก็คงแต่จะยิ่งรู้สึกกว่าตัวเองติดกับ

เบื้องหลังความรู้สึกติดกับนี้ คือความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของสังคมที่กว้างขวางเท่าผืนทวีป ข้อเท็จจริงที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ร่วมสมัยก็เป็นข้อเท็จจริงเรื่องความสำเร็จและความล้มเหลวของปัจเจกหญิงชายทั้งหลายด้วยเช่นกัน เมื่อสังคมผ่านกระบวนการพัฒนาอุตสาหกรรม ชวานากลายเป็นคนงาน คักดินาเจ้าที่ดิน ถ้าไม่ถูกกวาดล้างก็กลายเป็นนักธุรกิจ เมื่อชนชั้นใต้รุ่งเรืองหรือร่วงโรย คนคนหนึ่งย่อมถูกจ้างงานหรือไม่ก็ว่างงาน เมื่ออัตราการลงทุนเพิ่มขึ้นหรือตกต่ำลง คนอาจรู้สึกอึดหิวหรือหมดหนทาง เมื่อเกิดสงคราม เซลส์แมนขายประกันกลายเป็นพลทหารยิงจรวด เสมียนร้านค้ากลายเป็นหน่วยควบคุมเรดาร์ ภรรยาต้องใช้ชีวิตตามลำพัง เด็กเติบโตขึ้นโดยไม่มีพ่อ เราไม่อาจเข้าใจชีวิตของปัจเจกบุคคลและประวัติศาสตร์ของสังคมได้ ถ้าไม่เข้าใจทั้งสองอย่างนี้พร้อมๆ กัน

กระนั้น ผู้คนก็ไม่ค่อยนิยามปัญหาที่ตนพบเจอในรูปการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์หรือความขัดแย้งในแบบแผนเชิงสถาบัน พวกเขาไม่ค่อยมองว่าความสุขสบายที่ได้รับ มีส่วนจากการขึ้นลงของสังคมที่ตนอาศัยอยู่ เมื่อแทบไม่ตระหนักถึงความเชื่อมโยงที่ถักทอชีวิตของตนเข้ากับวิถีประวัติศาสตร์โลก มนุษย์เราจึงไม่รู้ว่าความเชื่อมร้ยยนี้มีความหมายอย่างไรต่อคนในแบบที่พวกเขาจะเป็นต่อไป และต่อประวัติศาสตร์ที่พวกเขาเองจะมีส่วนร่วมสร้าง พวกเขาขาดปัญญาญาณซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งยวดต่อการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกกับสังคม ชีวิตประวัติกับประวัติศาสตร์ อัดตากับโลก พวกเขาไม่สามารถรับมือกับปัญหาส่วนตัวได้ในทางที่จะควบคุมการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างที่มักอยู่เบื้องหลังปัญหาส่วนตัวของพวกเขาเอง

แน่นอนว่านี่ไม่ใช่เรื่องแปลก เคยมียุคใดกันเล่าที่คนจำนวนมากจะเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงระดับแผ่นดินไหวที่รวดเร็วเยี่ยงนี้

เหตุที่คนอเมริกันไม่เคยได้พบเจอกับความเปลี่ยนแปลงในระดับหายนะ เช่นนี้เหมือนกับหญิงชายในสังคมอื่นๆ ก็เป็นเพราะข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ซึ่งปัจจุบันพลันกลายเป็น “เพียงประวัติศาสตร์” ประวัติศาสตร์ที่ส่งผลกระทบต่อทุกคนในปัจจุบันคือประวัติศาสตร์ระดับโลก ภายใต้จากตอนและยุคสมัยนี้ ภายในเวลาหนึ่งชั่วอายุคน มนุษยชาติถึงหนึ่งในหกเปลี่ยนผ่านจากโลกที่ทุกสิ่งเป็นแบบศักดินาล้าหลัง มาสู่โลกที่ทุกสิ่งล้วนเป็นสมัยใหม่ ก้าวหน้า และน่าสะพรึง อาณานิคมการเมืองได้รับการปลดแอก จักรวรรดินิยมรูปแบบใหม่ที่สังเกตเห็นได้ยากกว่าเข้ามาทดแทน การปฏิวัติเกิดขึ้นทั่วห้วงระแหง ผู้คนรู้สึกว่าการตกอยู่ในเงื้อมมืออันแกร่งกร้าวของอำนาจแบบใหม่ สังคมอำนาจนิยมเบ็ดเสร็จก่อตัวขึ้นและถูกทำลายลงเป็นเก้าฐูลี ไม่ก็สืบทอดต่อไปอย่างเข้มแข็งสุดจะคาดถึง หลังสองศตวรรษของการก่อกำเนิด ทุนนิยมแสดงตัวราวกับเป็นหนทางเดียวเท่านั้นที่จะทำให้สังคมดำเนินต่อไปได้ หลังสองศตวรรษของความหวัง แม้แต่ประชาธิปไตยรูปแบบทางการก็ยังคงจำกัดอยู่กับมวลมนุษยชนกลุ่มเล็กๆ ทุกหนทุกแห่งในโลกที่ยังด้อยพัฒนา วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมแตกสลายและความคาดหวังอันเลื่อนรางกลายเป็นความต้องการอันเร่าร้อน ทุกหนทุกแห่งในโลกที่พัฒนาแล้ว วิถีแห่งการใช้อำนาจและความรุนแรงค่อยๆ ขยายขอบข่ายเบ็ดเสร็จและปรากฏภายในรูปรัฐราชการ มนุษยชาติเปิดเปลือยตัวเองให้เห็นต่อหน้าเราชัดเจนแล้วชาติมหาอำนาจทั้งสองชั่วได้รวบรวมสรรพกำลังอันมหาศาลและพร้อมเพรียงที่สุดเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับสงครามโลกครั้งที่สาม

บัดนี้ ประวัติศาสตร์ที่ก่อรูปขึ้นได้ก้าวนำความสามารถของผู้คนที่จะนำพาตัวเองไปในทางที่สอดคล้องกับคุณค่าที่ได้รับการเชิดชู แต่คุณค่าใดกันเล่าที่ได้รับการเชิดชู แม้ในยามที่ไม่ได้หวาดวิตกไปเกินกว่าเหตุ ผู้คนก็ยังรับรู้ได้ถึงความคิดและความรู้สึกแบบเก่าที่ลุ่มสลายลงไป ขณะที่การเริ่มต้นใหม่ยังพรัมมัจจนความรู้สึกว่าอะไรถูกอะไรควรกลายเป็นเรื่องชวนสับสน และนำไปสู่ภาวะชะงักงันทางศีลธรรม นำแปลกใจนักหรือที่

คนธรรมดาสามัญจะรู้สึกว่าคุณไม่อาจรับมือกับการที่ลู่ๆ ต้องเผชิญกับโลกกว้าง ที่ซึ่งพวกเขาไม่เข้าใจความหมายของยุคสมัยที่มีต่อชีวิตตัวเอง ที่ซึ่งพวกเขาจะปกป้องตัวตนของตัวเองจนกลายเป็นคนไม่ยี่หระต่อความถูกต้องและสนใจแต่แค่ชีวิตส่วนตัว นำแปลกใจนักหรือที่พวกเขา รู้สึกว่าตัวเองกำลังติดกับ

สิ่งที่พวกเขาต้องการไม่ใช่แค่ข้อมูลข่าวสาร ในยุคสมัยแห่งข้อเท็จจริง หลายครั้งข้อมูลข่าวสารครอบงำความสนใจของพวกเขา จนท่วมทับศักยภาพที่จะซึมซับได้ สิ่งที่พวกเขาต้องการไม่ใช่แค่ทักษะการใช้เหตุผล แม้ว่าการชวนขยายให้ได้มาซึ่งทักษะดังกล่าวจะกีดกันพลังความคิดทางศีลธรรมที่มีอยู่อย่างจำกัดของพวกเขาไปเสียหมด

พวกเขาต้องการ และรู้สึกว่าคุณต้องการ คุณลักษณะทางปัญญา ที่จะช่วยให้พวกเขาใช้ข้อมูลและพัฒนาเหตุผล เพื่อให้เห็นภาพได้ชัดเจนว่าเกิดอะไรขึ้นในโลกและอาจเกิดอะไรขึ้นในตัวพวกเขาบ้าง ผมขอเสนอว่าคุณลักษณะข้อนี้เองคือสิ่งที่นักหนังสือพิมพ์และนักวิชาการ ศิลปินและสาธารณชน นักวิทยาศาสตร์และเหล่าบรรณาธิการ กำลังคาดหวังจากสิ่งที่เราอาจเรียกว่า จินตนาการทางสังคมวิทยา (sociological imagination)

1

ผู้ที่มีจินตนาการทางสังคมวิทยาจะเข้าใจความหมายของฉากหลังทางประวัติศาสตร์อันกว้างใหญ่ทั้งในแง่ความหมายต่อชีวิตด้านใน และต่อเส้นทางชีวิตด้านนอกของผู้คนนานา ทำให้เขาได้คิดทบทวนว่าปัจเจกบุคคลที่ท่วมทับด้วยประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน มักเข้าใจตำแหน่งทางสังคมของตนไปผิดๆ ได้อย่างไร และก็เป็นท่ามกลางประสบการณ์อันท่วมทับนี้เอง ที่ผู้คนพยายามแสวงหากรอบการทำความเข้าใจสังคมสมัยใหม่ ความคิดความเข้าใจของหญิงชายมากหน้า

หลายตาได้ถือกำเนิดขึ้นภายในกรอบที่ว่านั้น ด้วยวิธีการนี้ ความทุกข์ร้อน ส่วนบุคคลของปัจเจกจึงถูกขับให้ชัดขึ้นในรูปปัญหาที่เด่นชัด และความเพิกเฉยของสาธารณชนถูกแปลงเป็นการมีส่วนร่วมในประเด็นสาธารณะ

ประโยชน์ข้อแรกของจินตนาการทางสังคมวิทยา และเป็น บทเรียนข้อแรกสำหรับสังคมศาสตร์ที่โอบรับจินตนาการนี้ คือแนวคิดที่ว่าปัจเจกจะเข้าใจประสบการณ์ของตัวเองและประเมินชะตากรรมของตนได้ ก็ต่อเมื่อจัดวางตัวเองให้อยู่ในที่ทางของยุคสมัย เขาจะรู้ถึงโอกาสในชีวิตของตนได้ ก็ต่อเมื่อมองเห็นคนอื่น ๆ ที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขแวดล้อมเดียวกัน ในหลาย ๆ แง่ บทเรียนข้อนี้ช่างเลวร้าย แต่ในอีกหลายแง่ ก็เป็น บทเรียนที่สำคัญ เราไม่อาจรู้ขีดจำกัดของศักยภาพมนุษย์ในการพยายาม ทำเรื่องสูงส่งหรือน้อมรับความต่ำทราม ในการทุกข์โศกหรือชื่นบาน ในการรื่นรมย์กับความทารุณหรือตีמד่ากับเหตุผล แต่ในยุคของเรา เราได้รู้แล้วว่า "ธรรมชาติของความเป็นมนุษย์" มีขีดจำกัดอันกว้างใหญ่ จนน่าตกใจ เราได้รู้แล้วว่าคนทุกคนย่อมต้องใช้ชีวิตอยู่ในสังคมจากรุ่นสู่รุ่น เรารู้ว่าเขาต่างใช้ชีวิตจนเกิดเป็นชีวิตประวัติ และรู้ว่าชีวิตประวัตินั้น ย่อมอยู่ภายในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ ทางประวัติศาสตร์ ด้วยการมีชีวิตเช่นนี้ เขาจึงมีส่วนร่วมในการก่อรูปสังคมและกำหนดเส้นทางประวัติศาสตร์ของสังคมที่เขาใช้ชีวิตอยู่แม้จะเพียงน้อยนิด แม้แต่ในขณะที่เขาถูกสร้าง โดยสังคมและผลักดันโดยประวัติศาสตร์ของสังคมนั้น ๆ ก็ตาม

จินตนาการทางสังคมวิทยาช่วยให้เราเข้าใจประวัติศาสตร์กับชีวิตประวัติ (history and biography) รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองสิ่งนี้ในสังคม นี่คือการกิจและคำมั่นสัญญา การที่เราเรียนรู้ได้ถึงภารกิจและคำมั่นสัญญาของจินตนาการทางสังคมวิทยา คือเครื่องแสดงความเป็นนักวิเคราะห์สังคมแบบคลาสสิก มันคือคุณลักษณะของคอนอย่างเฮอ์เบิร์ต สเปินเซอร์ ผู้เขียนงานอ่านยาก ใช้คำยืดยาว และมีขอบข่ายเนื้อหาครอบคลุมประเด็นกว้างขวาง ของ อี.เอ. รอสส์ ผู้เขียนอย่างสง่า พร้อมแฉ และมันคงในหลักการ ของออกุสต์ กองต์ และเอมิล เดอร์ไคม์ ของคาร์ล

มานนีไฮม์ ผู้ละเอียดและแยบยล และคุณสมบัติเหล่านี้ก็คือความยอดเยี่ยมทั้งหมดที่อยู่ในตัวคาร์ล มาร์กซ์ มันคือเค้าเงื่อนที่ว่าเหตุใตงานของธอร์สไตน์ เวเบลน จึงเต็มไปด้วยความรู้ความเข้าใจที่ลึกล้ำและเผยความย้อนแย้ง และเหตุใตงานของโจเซฟ ชูมปีเตอร์ จึงประกอบสร้างความจริงได้หลากหลายแง่มุม มันคือพื้นฐานของบทสำรวจทางจิตวิทยาของด็บบิเลีย.อี.เอช. เลคกีⁱⁱ รวมถึงความลุ่มลึกและชัดเจนในตัวมักซ์ เวเบอร์ มันคือสัญญาฉบับซึ่งความยอดเยี่ยมในงานศึกษาร่วมสมัยที่ว่าด้วยผู้คนและสังคม

ไม่มีการศึกษาทางสังคมใดจะเป็นการเดินทางทางปัญญาที่สมบูรณ์ได้โดยไม่ย้อนกลับมาองปัญหาในประวัติชีวิตของบุคคล ปัญหาทางประวัติศาสตร์ และปัญหาที่เกิดขึ้นเมื่อทั้งสองสิ่งนี้ในสังคมหนึ่งๆ มาบรรจบกัน ไม่ว่านักวิเคราะห์สังคมคลาสสิกจะมีเจตย์ที่เฉพาะเจาะจงเพียงใด ไม่ว่าคุณลักษณะสำคัญของความเป็นจริงทางสังคมที่พวกเขาตรวจสอบจะกว้างแคบอย่างไร แต่ผู้ที่ตระหนักในค้ำมั่นสัญญาของจินตนาการทางสังคมวิทยาในงานของพวกเขาอย่างเปี่ยมจินตนาการย่อมถามสามคำถามต่อไปนี้เสมอ

(1) อะไรคือโครงสร้างที่เฉพาะเจาะจงของสังคมนั้นๆ อะไรคือองค์ประกอบที่เป็นสาระสำคัญของมัน องค์ประกอบเหล่านั้นสัมพันธ์กันอย่างไร แตกต่างอย่างไรจากระเบียบสังคมรูปแบบอื่นๆ และลักษณะสำคัญแต่ละอย่างภายในโครงสร้างนี้มีความหมายต่อความสืบเนื่องและความเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างไร

(2) สังคมนั้นยืนอยู่ที่ใดในประวัติศาสตร์ของมวลมนุษยชาติ อะไรคือกลไกที่ทำให้เปลี่ยนแปลง สังคมนั้นอยู่ ณ จุดใดและมีความหมายอย่างไรต่อพัฒนาการโดยรวมของมวลมนุษยชาติ แต่ละส่วนของสังคมส่งผลอย่างไรต่อยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ที่มีนัยขับเคลื่อน และได้รับ

ⁱⁱ W. E. H. Lecky (1838-1903) นักประวัติศาสตร์และปรัชญาศีลธรรม ผู้เขียนหนังสือชุด 2 เล่ม *History of European Morals (ประวัติศาสตร์ศีลธรรมยุโรป, 1869)*

ผลกระทบอย่างไร อะไรคือลักษณะอันเป็นหัวใจสำคัญของยุคสมัยที่ว่าเป็น และแตกต่างจากยุคอื่นๆ อย่างไร สังคมแห่งนั้นมีแนวทางในการสร้างประวัติศาสตร์ที่มีลักษณะเฉพาะอย่างไร

(3) หญิงชายลักษณะใดที่เป็นคนกลุ่มหลักในสังคมแห่งนี้และในยุคสมัยที่ว่าเป็น คนลักษณะใดที่จะกลายเป็นคนกลุ่มหลักในเวลาต่อมา พวกเขาถูกเลือกและก่อตัวขึ้น ถูกปลดปล่อยและกำราบ ถูกทำให้อ่อนไหว และต้านทานอย่างไรบ้าง “ธรรมชาติของความเป็นมนุษย์” แง่มุมใดที่เผยตัวออกมาผ่านแนวพฤติกรรมและบุคลิกลักษณะที่เราสังเกตเห็นได้ในสังคมในช่วงเวลานี้ และอะไรคือความหมายของ “ธรรมชาติของความเป็นมนุษย์” อันเป็นลักษณะสำคัญของแต่ละสังคมที่เรากำลังศึกษา

ไม่ว่าจุดสนใจจะเป็นเรื่องอำนาจอันยิ่งใหญ่ของรัฐ หรืออารมณเล็กน้อยทางวรรณกรรม ครอบครัว คุณ หรือความเชื่อความศรัทธา แต่คำถามข้างต้นคือคำถามที่นักวิเคราะห์สังคมที่ดีที่สุดจะต้องถามเสมอ คำถามเหล่านี้คือแก่นแกนสำคัญทางวิชาการของการศึกษาคลาสสิกเกี่ยวกับมนุษย์ในสังคม และเป็นคำถามอันเลี่ยงไม่ได้ที่ผู้มีจินตนาการทางสังคมวิทยาต้องหยิบขึ้นมาขบคิด เพราะจินตนาการเช่นนั้นก็คือศักยภาพที่จะขยับจากมุมมองหนึ่งไปยังอีกมุมมองหนึ่ง จากแง่มุมทางการเมืองสู่แง่มุมทางจิตวิทยา จากการศึกษาครอบครัวหนึ่งๆ ไปสู่การเปรียบเทียบงบประมาณระหว่างประเทศต่างๆ ในโลก จากสำนักเทววิทยาไปสู่กองทัพ จากการครุ่นคิดเรื่องอุตสาหกรรมน้ำมันไปสู่การศึกษาบทวิวัฒนาการร่วมสมัย มันคือศักยภาพที่กินขอบข่ายตั้งแต่การพลิกผันอันไกลตัวที่สุดไปจนถึงลักษณะที่สนิทแนบกับตัวตนมนุษย์มากที่สุด มันคือศักยภาพที่จะมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองสิ่ง เบื้องหลังจินตนาการสังคมวิทยาคือแรงกระหายใคร่รู้ความหมายทางสังคมและประวัติศาสตร์ของปัจเจกในสังคมและยุคสมัยที่เขามีตัวตนอยู่ ยุคสมัยที่พวกเขาเป็นในสิ่งที่เป็

โดยสรุป ที่กล่าวมาทั้งหมดคือเหตุผลว่าทำไมจึงต้องใช้จินตนาการทางสังคมวิทยาเพื่อให้เข้าใจความเป็นไปในโลก และเพื่อให้เข้าใจว่าเกิดอะไรกับเราในจุดตัดเล็กๆ ระหว่างประวัติศาสตร์ชีวิตส่วนตัวกับประวัติศาสตร์ในสังคม โดยมากแล้ว ที่ผู้คนในสังคมปัจจุบันสำนึกว่าตัวเองเป็นเพียงคนนอก หรือเป็นเพียงคนแปลกหน้าตลอดกาล ก็เพราะพวกเขาซึมซับสัมพัทธภาพทางสังคมและพลังของการพลิกผันทางประวัติศาสตร์ จินตนาการทางสังคมวิทยาก็คือสำนึกผู้ตัวตั้งว่านี่ในรูปแบบที่มีประโยชน์ที่สุด จินตนาการทางสังคมวิทยาช่วยให้ผู้คนที่ความรู้สึกนึกคิดจำกัดอยู่ในอนุกรมของวงจรทางสังคมอันคับแคบ รู้สึกราวกับอยู่ดี ๆ ก็สะดุ้งตื่นขึ้นมาในบ้านที่พวกเขาน่าจะคุ้นเคยดีอยู่แล้ว ไม่ว่าจะผิดหรือถูก แต่เขาจะเกิดความรู้สึกว่าบัดนี้ตนสามารถให้ข้อสรุปที่มีน้ำหนักพอ ประเมินคุณค่าได้อย่างเป็นเหตุเป็นผล และรับรู้สิ่งต่างๆ ได้รอบด้าน การตัดสินใจในอดีตซึ่งเคยฟังดูสมเหตุสมผล ตอนนี้นักกลับดูเหมือนเป็นผลผลิตของความคิดที่ทิ่มทื่อ ความฉงนสนในใจในสิ่งใหม่ถูกปลุกให้ลุกตื่น พวกเขาได้วิธีคิดแบบใหม่ และได้การประเมินคุณค่าแบบใหม่ กล่าวโดยสรุป ด้วยการตรึกตรองและความรู้สึกนึกคิดลักษณะนี้ พวกเขาจึงตระหนักได้ถึง ความหมายทางวัฒนธรรมของสังคมศาสตร์

2

การจำแนกที่น่าจะเป็นประโยชน์ที่สุดกับจินตนาการทางสังคมวิทยา อาจเป็นการจำแนก “ความทุกข์ร้อนส่วนบุคคลในสภาพแวดล้อมของคนผู้นั้น” ออกจาก “ประเด็นปัญหาสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างทางสังคม” และนี่ก็คือเครื่องมือซึ่งสำคัญยิ่งกับจินตนาการทางสังคมวิทยา และเป็นคุณลักษณะหลักของสังคมศาสตร์คลาสสิกทั้งหมด

ความทุกข์ร้อน (trouble) เกิดขึ้นภายในตัวปัจเจกและภายในข่ายความสัมพันธ์ที่อยู่ใกล้ตัว เป็นเรื่องของอัตตาตัวตนและชีวิตทางสังคม

เฉพาะในแง่มุมมองที่ตัวเองตระหนักรับรู้ ดังนั้นแล้ว ทั้งการระบุนความ
ทุกข์ร้อน และการจะแก้ไข จึงเป็นเรื่องของตัวปัจเจกผู้พิจารณาประวัติชีวิต
และอยู่ภายในขอบข่ายสภาพแวดล้อมใกล้ตัว หรือก็คือฉากหลังทางสังคม
ที่เขาเองมีประสบการณ์กับมันโดยตรงและควบคุมมันได้ในระดับหนึ่ง
ความทุกข์ร้อนเป็นเรื่องส่วนตัว เพราะมันเกิดขึ้นเมื่อปัจเจกคนหนึ่งรู้สึก
คุณค่าที่ตนเชิดชูถูกสั่นคลอน

ประเด็นปัญหา (issue) จะอยู่เลยไปจากสภาพแวดล้อมใกล้ตัว
และชีวิตภายในของปัจเจก มันเกี่ยวข้องกับ การจัดระบบระเบียบสภาพ
แวดล้อมทั้งหลายเหล่านั้นให้อยู่ในรูปสถาบันสังคมในภาพรวมซึ่งดำรง
อยู่ท่ามกลางประวัติศาสตร์ ทั้งยังเกี่ยวพันกับวิธีที่สภาพแวดล้อมนานา
ชนิดหล่อมซ้อนและแทรกซึมเข้าหากันจนก่อรูปเป็นโครงสร้างของชีวิต
ทางสังคมและชีวิตทางประวัติศาสตร์ที่ใหญ่โตยิ่งกว่า ประเด็นปัญหา
เป็นเรื่องสาธารณะ เพราะมันเกิดขึ้นเมื่อคุณค่าบางอย่างที่สาธารณชน
เชิดชูถูกสั่นคลอนจนรู้สึกได้ ผู้คนมักถกเถียงกันว่าคุณค่าที่ว่านั้นคืออะไร
และสิ่งใดที่ไปสั่นคลอนคุณค่าเหล่านั้น แต่การถกเถียงนี้มักสะเปะสะปะ
เหตุเพราะโดยธรรมชาติแล้ว ประเด็นปัญหาแตกต่างจากความทุกข์ร้อน
ส่วนบุคคลไม่ว่าจะเกิดขึ้นในวงกว้างสักเพียงใด ตรงที่เราไม่สามารถ
นิยามประเด็นปัญหาในรูปสิ่งแวดล้อมใกล้ตัวในระดับชีวิตประจำวัน
ของคนธรรมดาสามัญ ประเด็นปัญหาสาธารณะมักเกี่ยวข้องกับวิกฤต
ในการจัดการเชิงสถาบัน และมักเกี่ยวกับสิ่งที่มาร์กซิสต์เรียกกันว่า
“ความขัดแย้ง” หรือ “ความเป็นปฏิปักษ์”ⁱⁱⁱ

ⁱⁱⁱ ความขัดแย้ง (contradiction) และความเป็นปฏิปักษ์ (antagonism) ทั้งสองคำนี้มี
ความหมายไกลกว่าความขัดแย้งทั่วไป แต่คือเป้าหมายและผลประโยชน์ที่สวนทางกันและ
เป็นเนื้อในของระบบ เช่น ผลประโยชน์ของชนชั้นนายทุนคือการขูดรีดกรรมมาชีพ ในขณะที่
กรรมมาชีพต้องการการจ้างงานและค่าตอบแทนที่เป็นธรรม หรือที่ใหญ่กว่านั้น คือทุนนิยม
ต้องการกำไรอย่างไม่รู้จบซึ่งไปกันไม่ได้กับการผลิต ทรัพยากร การบริโภค และการใช้ชีวิต
ร่วมกันในสังคมมนุษย์

เช่น ลองคิดถึงเรื่องการว่างงาน เมื่อเมืองที่มีประชากร 100,000 คน มีคนเพียงคนเดียวที่ว่างงาน นั้นย่อมเป็นความทุกข์ร้อนส่วนบุคคลของคนผู้นั้น และเพื่อช่วยให้เขามุ่งงานทำ เราก็อาจไปดูที่ลักษณะเฉพาะตัวของคนคนนั้น ดูทักษะที่เขา มี และโอกาสที่เปิดรอเขาอยู่ แต่เมื่อประเทศ ซึ่งมีประชากรวัยทำงาน 50 ล้านคน มีคนว่างงานถึง 15 ล้านคน เรื่องนี้จะเป็นประเด็นสาธารณะ เราจะไม่เจอทางแก้ในรูปโอกาสที่เปิดกว้างให้กับปัจเจกคนใดคนหนึ่ง เพราะโครงสร้างของโอกาสได้พังทลายลงแล้ว การจะกำหนดปัญหาให้ถูกจุดและระบุขอบเขตความเป็นไปได้ของการแก้ไขปัญหา จำเป็นต้องพิจารณาสถาบันทางเศรษฐกิจและการเมืองของสังคม ไม่ใช่เพียงสถานการณ์ที่ปัจเจกเผชิญหรือลักษณะส่วนบุคคลของปัจเจกคนนั้นคนนี้

ลองมาดูเรื่องสงครามบ้าง ความทุกข์ร้อนส่วนบุคคลเกี่ยวกับสงคราม ถ้ามันเกิดขึ้น ก็อาจเป็นเรื่องของการเอาตัวรอด การตายอย่างมีเกียรติ การทำเงินจากสงคราม การได้เต้าไปอยู่ในตำแหน่งที่ปลอดภัย ด้วยลู่ทางทางการทหาร หรือการมีส่วนช่วยยุติสงคราม พุดง่าย ๆ ว่า ความทุกข์ร้อนเหล่านั้นจะเป็นเรื่องของการมองหาสภาพแวดล้อมหนึ่ง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับคุณค่าที่เรายึดถือ และเอาชีวิตรอดหรือตายอย่างมีเกียรติ ภายใต้อสภาพแวดล้อมนั้น ๆ ในขณะที่ประเด็นปัญหาเชิงโครงสร้างของสงครามจะเกี่ยวข้องกับสาเหตุของสงคราม ประเภทของคนที่จับพลัดจับผลูขึ้นมา มีอำนาจสั่งการ ผลกระทบของสงครามต่อสถาบันเศรษฐกิจ การเมือง ศาสนา และครอบครัว รวมถึงการได้รับความรับผิดชอบจากความยุ่งเหยิงของบรรดารัฐชาติทั้งหลาย

ลองมาดูการสมรสกันบ้าง ในการแต่งงาน หญิงชายคู่หนึ่งอาจเจอกับความทุกข์ร้อนส่วนบุคคล แต่ถ้าอัตราการหย่าร้างในช่วงสี่ปีแรกของการแต่งงานคือ 250 คู่ จากคู่ที่พยายามอยู่ด้วยกัน 1,000 คู่ นี่ก็คือตัวบ่งชี้ถึงประเด็นเชิงโครงสร้างที่เกี่ยวกับสถาบันการสมรสและครอบครัว รวมทั้งสถาบันอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

หรือจะลองพิจารณามหานครหรือเมืองใหญ่ที่ขยายตัวออกไป
อย่างน่าเกลียดน่ากลัว งดงาม อับลัทธิ และอลังการ สำหรับคน
ชนชั้นบนจำนวนมาก ทางออกส่วนบุคคลต่อ “ปัญหาของเมือง” คือการมี
อพาร์ทเมนต์ใจกลางเมืองที่มีโรงจอดรถส่วนตัว พร้อมกับบ้านบนที่ดิน
ส่วนตัวขนาด 100 เอเคอร์ห่างออกไป 40 ไมล์ ออกแบบโดยเฮนรี
ฮิลล์ และแต่งสวนโดยแกร์เรตต์ เอคโบ ภายใต้สภาพแวดล้อมที่ควบคุม
ได้ทั้งสองแห่ง พร้อมด้วยทีมงานประจำและการเดินทางที่เชื่อมถึงกัน
ด้วยเฮลิคอปเตอร์ส่วนตัว เช่นนี้ใครที่ไหนก็แก้ปัญหาสภาพแวดล้อม
ส่วนบุคคลที่เกิดจากความเป็นเมืองได้ แต่ทั้งหมดนี้ ไม่ว่าจะเลอเลิศ
เพียงใด ก็ไม่ได้แก้ประเด็นปัญหาสาธารณะที่มาจากข้อเท็จจริงเชิง
โครงสร้างของความเป็นเมือง เราควรจัดการกับอสุรกายนำตะลิ่งลาน
ตนนี้อย่างไร แยกมันเป็นส่วนๆ แล้วย้ายที่พักอาศัยกับที่ทำงานให้มาอยู่
ด้วยกัน? คงไว้ตามเดิมแต่ปรับปรุงใหม่? หรือจะอพยพคนออก ระเบิด
มันทิ้ง แล้วสร้างเมืองใหม่ตามผังเมืองแบบใหม่ในพื้นที่ใหม่ดี? ผังเมือง
ใหม่นี้ควรมีหน้าตาเป็นอย่างไร? ใครจะเป็นคนตัดสินใจหรือทำให้เสร็จ
ตามแผนที่วางไว้ไม่ว่าแผนนั้นจะคืออะไรก็ตาม? เหล่านี้ล้วนเป็นประเด็น
เชิงโครงสร้าง การเผชิญหน้าและการแก้ไขปัญหาคำเป็นต้องคิดกับประเด็น
ทางการเมืองและเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมจำนวน
เหลือคณานับ

เมื่อจัดการเศรษฐกิจได้ย่ำแย่จนเศรษฐกิจตกต่ำ ปัญหาการว่างงาน
ย่อมไม่อาจแก้ได้ด้วยทางออกส่วนบุคคล ทรายที่สงครามยังเป็นเนื้อใน
ของระบบรัฐชาติและการเปลี่ยนผ่านสู่อุตสาหกรรมอันไม่เท่าเทียมกัน
บนโลก คนธรรมดาสามัญที่ใช้ชีวิตภายในสภาพแวดล้อมอันจำกัดของตน
ไม่ว่าพวกเขาจะมีตัวช่วยทางจิตวิทยาหรือไม่ ย่อมจนปัญญาจะหาทางออก
จากความทุกข์ร้อนอันเกิดจากระบบหรือการขาดหายไปของระบบ
ดังกล่าว ทรายเท่าที่ครอบครว้ในฐานะสถาบันทางสังคมเปลี่ยนผู้หญิง
ให้เป็นทาสตัวน้อยผู้เป็นที่รัก และเปลี่ยนผู้ชายให้เป็นคนหาเลี้ยง

ครอบครัวแต่ต้องพึ่งพาภรรยาเหมือนเด็กไม่รู้จักโต ปัญหาความพึงพอใจในชีวิตคู่ย่อมไม่อาจแก้ไขได้เมื่อมองมันเป็นปัญหาส่วนตัวเพียงอย่างเดียว トラบเท่าที่ถือภิกษุมาคนที่พัฒนาเกินพอดีและรถยนต์ที่ก็พัฒนาจนเกินพอดียังคงเป็นองค์ประกอบที่ฝังติดอยู่ในสังคมซึ่งพัฒนาเกินความพอดี ประเด็นปัญหาเรื่องการใช้ชีวิตในเมืองย่อมไม่อาจแก้ไขได้ด้วยคามมั่งคั่งส่วนตัวและไหวพริบส่วนบุคคล

ตามที่ได้ผมได้ตั้งข้อสังเกตไป สิ่งที่เราประสบในสภาพแวดล้อมใกล้ตัว มักมีที่มาจาก การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง ดังนั้นแล้ว การจะเข้าใจความเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อมส่วนตัวทั้งหลาย จึงต้องมองให้พ้นไปจากสภาพแวดล้อมนั้นๆ การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างจะทวีความหลากหลายและเพิ่มจำนวนขึ้น เมื่อเหล่าสถาบันอันเป็นที่เราพักพิง โอบรวมเชื่อมร้อยเข้าด้วยกันอย่างพัวพันซับซ้อน ยามที่เรารู้จักแนวคิด โครงสร้างทางสังคมและใช้มันอย่างมีความรู้สึกนึกคิด เราจะสามารถ สืบย้อนกลับไปหาข้อต่อที่เชื่อมสภาพแวดล้อมที่หลากหลายนั้นเข้าด้วยกัน ยามที่ทำเช่นนี้ได้ นั้นหมายถึงการมีจินตนาการทางสังคมวิทยา

3

อะไรคือประเด็นปัญหาหลักสำหรับสาธารณชน และอะไรคือความทุกข์ร้อนใหญ่หลวงของปัจเจกในยุคสมัยของเรา ในการจะตั้งประเด็นปัญหาและความทุกข์ร้อนทั้งหลายออกมา เราต้องตั้งคำถามว่าคุณค่าใดที่ได้รับการเชิดชูแต่ถูกสั่นคลอน และคุณค่าใดที่ได้รับการเชิดชูหนุนเสริมจากแนวโน้มทิศทางที่เกิดขึ้นซึ่งมีลักษณะเฉพาะตามยุคสมัยที่เราใช้ชีวิตอยู่ และเราต้องถามต่อด้วยว่า อะไรคือความขัดแย้งเชิงโครงสร้างที่เด่นชัดที่สุดที่อาจเกี่ยวข้องทั้งกับการสั่นคลอนและส่งเสริมคุณค่าเหล่านั้น

ถ้าผู้คนเชิดชูคุณค่าบางชุดอยู่และไม่ได้รู้สึกว่าคุณค่าเหล่านั้นกำลังสิ้นคลอน พวกเขาจะ *อยู่ดีมีสุข* ถ้าพวกเขาเชิดชูคุณค่าใดๆ แล้วรู้สึก *ได้เลย* ว่ามันสิ้นคลอน พวกเขาจะประสบกับภาวะวิกฤต ซึ่งเป็นได้ไม่ว่าในรูปของความทุกข์ร้อนส่วนบุคคลหรือประเด็นปัญหาสาธารณะ และถ้าวิกฤตนั้นเชื่อมโยงกับชุดคุณค่าทั้งหมดที่ตัวเขายึดถือ เขาย่อมรู้สึกหวาดวิตกเพราะถูกคุกคามอย่างถึงที่สุด

แต่ถ้าสมมติว่าผู้คนไม่ได้นึกถึงคุณค่าใดๆ ที่ได้รับการเชิดชู และก็ไม่ได้คิดว่ามันถูกสิ้นคลอนด้วยล่ะ? แบบนี้จะเรียกว่า *ความไม่รู้สึกรู้สา* ถ้าประสบการณ์นี้กินรวมไปถึงทุกคุณค่าในชีวิต มันจะกลายเป็นความเฉื่อยชาไม่แยแส แล้วถ้าสมมติว่าถึงที่สุดแล้วพวกเขาไม่ได้เชิดชูคุณค่าใดๆ เลย แต่ยังคงรู้สึกถึงการคุกคามอยู่ดีล่ะ? ประสบการณ์แบบนี้เรียกว่า *ความคับข้องใจ* หรือความวิตกกังวล ซึ่งถ้าหากรุนแรงและซึมลึกมากพอ ก็จะกลายเป็นโรคภัยที่ไม่อาจทราบสาเหตุ

ยุคสมัยของเราคือยุคแห่งความคับข้องใจและความไม่รู้สึกรู้สา ซึ่งยังไม่ได้ถูกแปลงให้เป็นประเด็นที่เด่นชัดพอให้ชี้เหตุผลหรือความรู้สึกนึกคิดไปทำความเข้าใจได้ และแทนที่จะรู้สึกทุกข์ร้อน (ในความหมายว่าเชิดชูบางคุณค่าและรู้สึกว่ามันถูกสิ้นคลอน) ผู้คนกลับมักตรอมตรมอยู่กับความคับข้องใจอันคลุมเครือ แทนที่จะเห็นประเด็นปัญหาที่ปรากฏโต้งๆ ผู้คนกลับมักรู้สึกแค่ว่าน่าจะมีบางสิ่งบางอย่างไม่ถูกต้อง ไม่มีใครพูดให้ชัดว่าคุณค่าใดสิ้นคลอน และอะไรกันแน่ที่สิ้นคลอนมัน พูดง่าย ๆ คือ เรื่องราวเหล่านั้นไม่เคยดำเนินมาถึงจุดที่เราต้องชี้ให้ชัดว่าอะไรคือปัญหา นับประสาอะไรกับการแปลงปัญหาเหล่านั้นให้กลายเป็นปัญหาในทางสังคมศาสตร์

เว้นแต่เฉพาะในวงการธุรกิจที่หลอกตัวเองไปวันๆ ในทศวรรษ 1930 แทบไม่มีใครสงสัยเลยว่าเศรษฐกิจกำลังเผชิญปัญหาอันนำไปสู่ความทุกข์ร้อนส่วนบุคคลของผู้คนจำนวนมาก วิธีวิเคราะห์ปัญหาแบบมาร์กซ์และงานเขียนที่ไม่ค่อยเป็นที่พูดถึงอีกจำนวนมากซึ่งปรับประยุกต์

จากงานของมาร์กซ์ น่าจะเป็นแนวทางหลักในการถกเถียง “วิกฤตการณ์ของทุนนิยม” จนทำให้บางคนเริ่มเข้าใจความทุกข์ร้อนของตนในแง่ดังกล่าว คุณค่าที่ถูกสั่นคลอนเริ่มประจักษ์ชัด และทุกคนรู้แล้วว่าตนเชิดชูคุณค่าใด ความขัดแย้งเชิงโครงสร้างที่สั่นคลอนคุณค่าเหล่านี้จึงพลอยเห็นได้ชัดเจนตามไปด้วย ผู้คนต่างมีประสบการณ์เกี่ยวกับคุณค่าและความขัดแย้งเชิงโครงสร้างกันอย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง นี่คือยุคสมัยแห่งการเมือง

ว่าคุณค่าที่ถูกสั่นคลอนในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สองมักไม่ใช่สิ่งที่ผู้คนรับรู้กันอย่างกว้างขวางว่าเป็นคุณค่า ทั้งยังไม่ได้รู้สึกว่ามันกำลังถูกคุกคามด้วยเช่นกัน ความคับข้องใจส่วนตัวไม่ได้ถูกขับให้เป็นประเด็นชัด ๆ ขณะที่ความป่วยไข้ในโลกสาธารณะและการตัดสินใจมากมายที่มีผลเกี่ยวพันกับโครงสร้างอย่างมหาศาล ก็ไม่เคยกลายเป็นประเด็นปัญหาสาธารณะ ไครก็ตามที่ยอมรับในคุณค่าที่สืบทอดต่อกันมาอย่างเหตุผลและเสรีภาพ ย่อมมองว่าความคับข้องใจนี้เองที่เป็นความทุกข์ร้อน และความไม่รู้สึกรู้สาคือเองที่เป็นประเด็นปัญหา และก็เป็นภาวะคับข้องใจและไม่รู้สึกรู้สาคือเอง ที่คือลักษณะเฉพาะแห่งยุคสมัยของเรา

ทั้งหมดนี้น่าตกใจตรงที่มันมักถูกตีความไปว่าเป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงชนิดปัญหาที่ต้องมากำหนดให้ชัดเสียใหม่ เรามักได้ยินอยู่บ่อยๆ ว่าปัญหาแห่งทศวรรษของเราหรือวิกฤตแห่งยุคสมัยของเรา ได้เคลื่อนจากปริมณฑลทางเศรษฐกิจที่อยู่ภายนอกมาสู่เรื่องคุณภาพชีวิตของปัจเจกชน อันที่จริง คำถามอาจอยู่ที่ว่าอีกไม่ช้าไม่นานจะยังมีสิ่งที่เรียกว่าชีวิตส่วนตัวของปัจเจกหลงเหลืออยู่อีกหรือไม่ ปัญหาใหญ่ที่อยู่ในความสนใจไม่ใช่เรื่องการใช้แรงงานเด็ก แต่เป็นหนังสือการ์ตูน และไม่ใช่เรื่องความยากจน แต่เป็นการใช้เวลาว่างของคนหนุ่มมาก ประเด็นสาธารณะใหญ่ ๆ กับความทุกข์ร้อนส่วนบุคคลจำนวนมากถูกอธิบายในรูป “ปัญหาทางจิตเวช” ซึ่งบ่อยครั้งก็ทำไปเพื่อเลี่ยงประเด็นปัญหาสำคัญ ๆ ของสังคมสมัยใหม่อย่างน่าสังเวช ดูเหมือนว่าวิถีคิดลักษณะนี้มักจะมีที่มาจาก

ความคิดคับแคบที่สนใจเฉพาะสังคมตะวันตกหรืออาจจำกัดอยู่แค่กับสังคมอเมริกันด้วยซ้ำไป ดังนั้นจึงเท่ากับว่าละเลยมนุษยชาติอีกกว่าสองในสามไป แล้วหลายครั้งยังจงใจแยกชีวิตของปัจเจกออกจากสถาบันที่ใหญ่กว่าซึ่งโอบล้อมชีวิตปัจเจกไว้ และบางครั้งก็ส่งผลต่อชีวิตของเราอย่างรุนแรงมากเสียยิ่งกว่าสิ่งแวดล้อมใกล้ตัวในวัยเด็ก

ผมขอยกตัวอย่างปัญหาเรื่องเวลาว่างที่จะพูดถึงโดยไม่พิจารณาปัญหาเรื่องงานร่วมด้วยไม่ได้เลย ความทุกข์ร้อนของครอบครัวในเรื่องหนังสือการ์ตูนย่อมกลายเป็นโจทย์ชัดๆ ไม่ได้ถ้าเราไม่พิจารณาร่วมกับสภาพครอบครัวในปัจจุบันที่สัมพันธ์กับสถาบันใหม่ๆ ภายในโครงสร้างสังคม เราจะเข้าใจทั้งเวลาว่างและการใช้เวลาว่างในทางที่เป็นประโยชน์ไม่ได้เลย ถ้าไม่คำนึงถึงความป่วยไข้และความเฉยเมยที่ก่อตัวขึ้นเป็นบรรยากาศสังคมและบรรยากาศส่วนตัวในสังคมอเมริกันร่วมสมัย ในบรรยากาศเช่นนี้ เราไม่อาจพูดถึงและแก้ไขปัญหา “ชีวิตส่วนตัว” ใดๆ ได้โดยไม่คำนึงถึงวิกฤตการณ์ความทะยานอยากที่เป็นส่วนหนึ่งของเส้นทางอาชีพของคนวัยทำงานที่อยู่ในระบบเศรษฐกิจแบบบริษัท

เป็นเรื่องจริงตามที่นักจิตวิเคราะห์ชี้ให้เห็นเรื่อยมาว่าผู้คนมัก “รู้สึกมากขึ้นเรื่อยๆ ว่าพวกเขาถูกผลักโดยพลังที่คลุมเครือบางอย่างภายใน ซึ่งพวกเขาเองก็อธิบายไม่ถูก” แต่ก็ดังที่เออร์เนสต์ โจนส์ตั้งข้อสังเกตไว้ มัน *ไม่จริง* เลยที่ว่า “ศัตรูตัวฉกาจและภกภัยทั้งหลายของมนุษย์เรา คือธรรมชาติที่ควบคุมไม่ได้และแรงผลักดันมืดที่ถูกกักขังอยู่ในตัวมนุษย์เอง” ตรงกันข้าม “ศัตรูตัวฉกาจของมนุษย์” ในทุกวันนี้คือแรงผลักดันที่ควบคุมได้ยากของสังคมร่วมสมัย คือวิถีการผลิตที่สร้างความแปลกแยก คือเทคนิคในการครอบงำทางการเมืองอย่างเบ็ดเสร็จคืออนาธิปไตยในระดับนานาชาติ หรือพูดให้กระชับ คือการที่สังคมร่วมสมัยเปลี่ยนแปลง “ธรรมชาติ” ของมนุษย์ ตลอดจนจนสภาพเงื่อนไขและเป้าหมายในชีวิตของเราไปในแทบทุกทิศทาง

สำหรับนักสังคมศาสตร์ ภารกิจสำคัญที่สุดทั้งในทางการเมืองและทางวิชาการซึ่งมาบรรจบกันในเวลา นี้ อยู่ที่การต้องอธิบายให้ชัดเจนว่าอะไรคือองค์ประกอบของความคับข้องใจและความเฉยชาในยุคสมัยของเราบ้าง นี่คือภารกิจหลักที่คนทำงานด้านวัฒนธรรมแขนงอื่นๆ รวมถึงนักวิทยาศาสตร์กายภาพและศิลปิน และชุมชนทางวิชาการ โดยทั่วไปต้องการจากนักสังคมศาสตร์ ผมเชื่อว่าภารกิจและความต้องการข้อนี้เองที่จะทำให้สังคมศาสตร์เป็นรากฐานร่วมทางวัฒนธรรมในยุคของเรา และทำให้จินตนาการทางสังคมวิทยาเป็นคุณสมบัติทางความคิดที่จำเป็นอย่างถึงที่สุด

4

ในทุกยุคสมัยทางปัญญา มีแนวโน้มที่แนวทางการคิดใคร่ครวญแบบหนึ่งๆ จะกลายเป็นรากฐานร่วมของชีวิตทางวัฒนธรรม ในปัจจุบันเป็นเรื่องจริงที่แนวคิดทางวิชาการที่ได้รับความนิยมจะถูกหยิบมาใช้กันอย่างกว้างขวาง แต่ไม่ทันไรก็ถูกขว้างทิ้งเพื่อน้อมรับแนวคิดใหม่ๆ ภายในแค่หนึ่งหรือสองปี กระแสที่มาไวไปไวเช่นนี้อาจสร้างสี่สันทงวัฒนธรรมแต่กลับทิ้งมรดกทางภูมิปัญญาไว้ไม่มากนัก เรื่องนี้จะไม่เกิดขึ้นกับ “ฟิสิกส์แบบนิวตัน” หรือ “ชีววิทยาแบบดาร์วิน” จักรวาลทางปัญญาของทั้งสองแนวคิดแผ่อิทธิพลกว้างไกลกว่าแค่ความคิดและจินตนาการเฉพาะทาง บรรดานักวิชาการที่ไม่เป็นที่รู้จักหรือนักวิเคราะห์ที่คอยทำตัวเองให้ดูร่วมสมัยต่างก็ปรับวิธีการสังเกตโลกหรือประเด็นสนใจของตนให้สอดคล้องกับแนวคิดเหล่านี้ หรือไม่ก็ให้สอดคล้องกับสิ่งที่ต่อยอดมาจากแนวคิดเหล่านี้อีกทีหนึ่ง

ในยุคสมัยใหม่ ฟิสิกส์และชีววิทยาคือรากฐานร่วมอันสำคัญต่อการขบคิดใคร่ครวญอย่างจริงจังและเป็นรากฐานของอภิปรายญาที่ได้รับความนิยมในสังคมตะวันตก “เทคนิคการวิจัยในห้องทดลอง”

เป็นกระบวนการหาความรู้ที่ได้รับการยอมรับและเป็นพื้นที่ปลอดภัยทางวิชาการ นี่คือความหมายหนึ่งของการเป็นรากฐานร่วมทางภูมิปัญญา กล่าวคือ ใครๆ ก็สามารถพูดถึงสิ่งที่ตัวเองยึดถืออย่างแรงกล้าที่สุดออกมา โดยอาศัยแนวคิดดังกล่าวได้ ในขณะที่แนวคิดหรือวิธีคิดใคร่ครวญรูปแบบอื่นๆ ดูเป็นเพียงเครื่องมือในการพูดจาทิ้งขว้างและรังแต่จะสร้างความคลุมเครือ

แน่นอนว่าการที่รากฐานร่วมทางภูมิปัญญาแบบหนึ่งๆ ครอบงำสังคมอยู่ไม่ได้หมายความว่าไม่มีแนวทางหรือความรู้สึกนึกคิดแบบอื่นๆ อยู่เลย แต่หมายความว่าความสนใจทางวิชาการโดยทั่วไปมักจะหันไปหาแนวคิดดังกล่าว และได้รับการขัดเกลาให้แหลมคมที่สุดภายใต้บริบทของแนวคิดดังกล่าว ครั้นเมื่อเป็นเช่นนั้นจึงเชื่อได้ว่า เราได้ค้นพบแนวคิดหรือกระทั่งวิธีแก้ปัญหาที่มีประโยชน์และควรค่าแก่การใช้งานสืบต่อไป

ผมเชื่อว่าจินตนาการทางสังคมวิทยา กำลังจะกลายเป็นรากฐานร่วมสำคัญของชีวิตทางวัฒนธรรมและเป็นคุณลักษณะเด่นของยุคสมัยของเรา คุณสมบัติทางความคิดดังกล่าวพบได้ในสังคมศาสตร์และจิตวิทยา แต่ตัวมันเองก็ขยับขยายกว้างไกลเกินกว่าที่เราเข้าใจอย่างไรก็ตาม ปัจเจกและชุมชนทางวัฒนธรรมโดยรวมกลับได้รับคุณสมบัติทางความคิดดังกล่าวมาอย่างเชื่องช้าและแก่ๆ กังๆ มีหน้าซำนักสังคมศาสตร์จำนวนมากยังไม่รู้อีกด้วยว่าคุณสมบัติที่ว่าเป็นคืออะไร พวกเขาไม่เห็นวามจินตนาการทางสังคมวิทยา คือแก่นของงานที่ดีที่สุดที่พวกเขาจะทำออกมาได้ และพวกเขาจะไม่มีทางไปถึงความคาดหวังทางวัฒนธรรมดังที่กำลังถูกเรียกร้องได้เลย หากไม่ได้พัฒนาหรือใช้จินตนาการทางสังคมวิทยา ซึ่งวางรากฐานไว้แล้วในธรรมเนียมทางวิชาการดั้งเดิมในสาขาวิชาของตน

กระนั้นในแง่ข้อเท็จจริงและศีลธรรม ทั้งในงานเชิงวรรณกรรมและในการวิเคราะห์ทางการเมือง คุณสมบัติดังกล่าวของจินตนาการทางสังคมวิทยาก็เป็นสิ่งที่จำเป็นตลอดมา จินตนาการทางสังคมวิทยาปรากฏภายในหลากหลายรูปลักษณะและกลายเป็นคุณลักษณะโดดเด่น

ของการทำงานทางวิชาการและความรู้สึกนึกคิดทางวัฒนธรรม คุณสมบัติทางความคิดดังกล่าวปรากฏในตัวนักวิจารณ์ชั้นยอดรวมถึงสื่อมวลชนที่ทำงานอย่างเอาใจจริงเอาใจ ทั้งยังมักเป็นมาตรวัดคุณภาพผลงานของคนทั้งสองกลุ่ม บทวิจารณ์ในสื่อทั้งแบบตาชั่ง กลางๆ ไปจนถึงหัวสูง ต่างก็มีแง่มุมที่เป็นสังคมวิทยาพอๆ กับที่เป็นเรื่องของความงามทางสุนทรียศาสตร์ นักเขียนนวนิยายที่ทำงานอย่างเอาใจจริงเอาใจจนหลอมรวมความเป็นจริงอันแพร่หลายที่สุดของชีวิตมนุษย์เข้าไปในงานของตน ก็มักมีจินตนาการทางสังคมวิทยาและลงแรงเพื่อให้ได้มาซึ่งจินตนาการที่ว่านี้ การใช้จินตนาการทางสังคมวิทยาทำให้เราหาทางเข้าใจปัจจุบันด้วยการมองย้อนกลับไปยังประวัติศาสตร์ ยิ่งภาพลักษณ์ “ธรรมชาติของมนุษย์” กลายเป็นปัญหามากขึ้น เรายิ่งรู้สึกได้ถึงความจำเป็นที่ต้องใส่ใจให้มากขึ้น โดยใช้จินตนาการให้มากขึ้นเวลาที่เราต้องพิจารณากิจวัตรและความพึงพินาศทางสังคม อันเผยให้เห็น (และหล่อหลอม) ธรรมชาติของมนุษย์ในยุคสมัยแห่งความวุ่นวายและความขัดแย้งทางอุดมการณ์ แม้ว่าแพชชันมักจะหมายถึงการพยายามทำตามๆ กัน แต่จินตนาการทางสังคมวิทยาไม่ใช่แค่แพชชัน มันคือคุณสมบัติทางความคิดที่ดูจะช่วยให้เราเข้าใจความเป็นจริงอันใกล้ตัวโดยเชื่อมโยงกับความเป็นจริงทางสังคมที่ใหญ่กว่าได้อย่างชัดเจนที่สุด จินตนาการทางสังคมวิทยาไม่ได้เป็นแค่คุณสมบัติทางความคิดแบบหนึ่งจากบรรดาความรู้สึกนึกคิดทางวัฒนธรรมแห่งยุคสมัย แต่เป็น *คุณสมบัติ* ที่เชื่อได้ว่าถ้านำไปใช้ในวงกว้างและอย่างชาญฉลาดแล้ว จะทำให้ความรู้สึกนึกคิดทุกรูปแบบ รวมถึงเหตุผลของมนุษย์ เข้ามามีบทบาทในกิจกรรมของมนุษย์มากยิ่งขึ้น

ความหมายทางวัฒนธรรมของวิทยาศาสตร์กายภาพ (ซึ่งเป็นรากฐานร่วมทางภูมิปัญญาหลักมาก่อน) ตอนนี่เริ่มเป็นที่กังขา ในฐานะที่วิทยาศาสตร์กายภาพเป็นแนวทางทางความคิดรูปแบบหนึ่ง หลายคน

มองว่ามันยังค่อนข้างขาดตกบกพร่อง จริงอยู่ที่ศาสนาและเทววิทยา ได้ตั้งข้อกังขาและโต้เถียงถึงความขาดพร่องของวิธีคิดและการรับรู้ และจินตนาการและความรู้สึกนึกคิด แบบวิทยาศาสตร์มาตั้งแต่ต้น แต่ข้อสงสัยเหล่านี้ก็ถูกหักล้างโดยเหล่าบรรพบุรุษและบิดาแห่งวงการวิทยาศาสตร์ ในปัจจุบันความกังขาต่อวิทยาศาสตร์มาจากจุดยืนแบบโลกวิสัยและมนุษยนิยมซึ่งมักสร้างความสับสนอยู่เสมอ พัฒนาการใหม่ๆ ทางวิทยาศาสตร์กายภาพ รวมไปถึงความก้าวหน้าสูงสุดทางเทคโนโลยี จากการสร้างระเบิดไฮโดรเจนและวิชันนารีที่ยั่งยืนไปยั้งที่ต่างๆ ทั่วโลก ไม่ใช่สิ่งที่มีมองกันว่าจะเป็นทางออกให้กับปัญหาใดๆ ที่ชุมชนวิชาการหรือสาธารณชนซึ่งสนใจประเด็นทางวัฒนธรรมรู้จักมักคุ้นและครุ่นคิดพิจารณากันอยู่ ไม่ผิดเลยหากจะกล่าวว่าพัฒนาการเหล่านี้มีที่มาจากการศึกษาที่มีลักษณะเฉพาะทางอย่างยิ่ง กระนั้นก็คงไม่เหมาะหากเราจะรู้สึกว่ามันเป็นความรู้อิทธิวิเศษวิโสที่คนทั่วไปยากจะเข้าใจ เพราะพัฒนาการทางวิทยาศาสตร์กายภาพสร้างปัญหาในทางวิชาการและศีลธรรมมากกว่าจะแก้ปัญห และปัญหาที่เกิดขึ้นเกือบทั้งหมดเป็นประเด็นปัญหาทางสังคมมากกว่าปัญหาทางวิทยาศาสตร์กายภาพ ผู้คนในสังคมที่พัฒนาอย่างเกินพอดีต่างรู้สึกที่เราสามารถเอาชนะธรรมชาติและขจัดความแร้นแค้นได้แทบทั้งหมด แต่ในเวลานี้ผู้คนในสังคมเหล่านั้นกลับรู้สึกที่วิทยาศาสตร์ที่เคยเป็นเครื่องมือหลักในการเอาชนะธรรมชาติกลับไร้ราก ขาดเป้าหมาย และควรต้องได้รับการประเมินใหม่

โลกสมัยใหม่ยกย่องเกียรติภูมิของวิทยาศาสตร์มาโดยตลอด แต่ในปัจจุบัน จิตวิญญาณแห่งเทคโนโลยีและจินตนาการทางวิศวกรรมที่มาร่วมกับวิทยาศาสตร์ ดูจะชวนให้ตื่นตระหนกซ้ำยังพรมัวมากกว่า จะให้ความหวังหรือนับว่าเป็นความก้าวหน้า จริงอยู่ที่ “วิทยาศาสตร์” ยังเกี่ยวข้องกับอะไรอีกมากมาย แต่ที่น่ายกย่องคือวิทยาศาสตร์อาจไม่พ้นจากสองประเด็นข้างต้น ความรู้สึกที่ว่าจะต้องประเมินค่าวิทยาศาสตร์ธรรมชาติเสียใหม่ สะท้อนให้เห็นว่าเราต้องการรากฐานร่วมทางภูมิปัญญา

รูปแบบใหม่ การกลับไปประเมินความหมายของวิทยาศาสตร์ที่มีต่อมนุษย์ บทบาทของวิทยาศาสตร์ต่อสังคม ประเด็นทางการทหารและการค้า ตลอดจนนัยสำคัญทางการเมืองของวิทยาศาสตร์ กำลังดำเนินไปด้วยความสับสน พัฒนาการทางวิทยาศาสตร์ในแง่การพัฒนาอาวุธอาจนำไปสู่ “ความจำเป็น” ที่จะต้องจัดระเบียบการเมืองระดับโลกเสียใหม่ แต่ “ความจำเป็น” ที่ว่าดูจะไม่ใช่ว่าสิ่งใหม่ๆ ได้ได้ด้วยวิทยาศาสตร์กายภาพโดยลำพัง

สิ่งที่เคยคิดกันว่าเป็น “วิทยาศาสตร์” ตอนนี่เริ่มรู้สึกกลายเป็นปรัชญาอันน่ากังขา สิ่งที่เคยถือว่าเป็น “วิทยาศาสตร์แท้” หลายครั้งกลับรู้สึกว่ามันให้ได้แค่เศษเสี้ยวความเป็นจริงในชีวิตมนุษย์อันแสนสับสน หลายคนมองว่านักวิทยาศาสตร์ไม่ได้พยายามถ่ายทอดภาพความเป็นจริงทั้งหมดหรือนำเสนอเค้าโครงชะตากรรมของมวลมนุษยชาติต่อไป ยิ่งไปกว่านั้น ในสายตาหลายคน “วิทยาศาสตร์” ยังขาดจิตวิญญาณอันสร้างสรรค์และไม่ได้เป็นเครื่องนำทางทางความคิด แต่เป็นเพียงเครื่องจักรวิทยาศาสตร์ที่ดำเนินงานโดยช่างเทคนิคและควบคุมโดยผู้คนในกองทัพและแวดวงเศรษฐกิจที่ไม่ได้เข้าใจจิตวิญญาณและทิศทางของวิทยาศาสตร์เลย ในอีกด้านหนึ่ง นักปรัชญาที่สนับสนุนวิทยาศาสตร์ก็มักเปลี่ยนมันให้กลายเป็น “ความคลั่งวิทยาศาสตร์” (scientism) ซึ่งลดรูปประสบการณ์ของมนุษย์ให้เหลือแค่ประสบการณ์ทางวิทยาศาสตร์ ข้ำยังอ้างอีกว่าวิทยาศาสตร์เป็นเพียงวิถีเดียวที่จะแก้ปัญหาต่างๆ ของชีวิตได้ จากทั้งหมดที่ว่ามันนี้ คนทำงานด้านวัฒนธรรมหลายคนจึงรู้สึกว่า “วิทยาศาสตร์” คือพระผู้ช่วยให้รอดจ่อมปลอม หรืออย่างเบาที่สุดก็เป็นเพียงองค์ประกอบอันน่าเคลือบคลุมที่อยู่ในอารยธรรมสมัยใหม่

อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมก็มีด้วยกันสองรูปแบบดังที่ ซี.พี. สโนว์เรียกว่า “สองวัฒนธรรม” (two cultures) ได้แก่ วัฒนธรรมแบบวิทยาศาสตร์

และวัฒนธรรมแบบมนุษยศาสตร์ แกนของวัฒนธรรมแบบมนุษยศาสตร์ คือวรรณกรรม ไม่ว่าจะในรูปของประวัติศาสตร์ การละคร ชีวประวัติ บทกวี หรือนวนิยาย ว่าเป็นเวลาี่วรรณกรรมที่จริงจังทั้งหลายกลับถูกมองว่าเป็นเพียงศิลปะที่ไม่ได้สลักสำคัญ ถ้าเป็นเช่นนั้นจริง สาเหตุคงไม่ใช่เพียงเพราะพัฒนาการของมวลชนและการสื่อสารมวลชน รวมถึงผลพวงที่มีต่อการสร้างงานวรรณกรรมประเภทนี้ แต่ยังมีมาจากตัวคุณสมบัติทางประวัติศาสตร์แห่งยุคสมัยของเรา และความต้องการของมนุษย์ผู้มีปัญญา ความคิดที่จะทำความเข้าใจคุณสมบัติที่ว่านั้น

นวนิยาย การหนังสือพิมพ์ หรือความพยายามทางศิลปะใดก็ตามแล้วที่จะแข่งขันกับความเป็นจริงทางประวัติศาสตร์และข้อเท็จจริงทางการเมืองแห่งยุคสมัยของเราได้ วิสัยทัศน์ทางการละครใดก็ตามแล้วจะเทียบได้กับเหตุการณ์สงครามในศตวรรษที่ 20 ความเสื่อมถอยทางศีลธรรมใดก็ตามแล้วจะเทียบเท่าความไม่รู้ลึกรัฐสภาต่อความทุกข์ยากของแรงงานในการสังขมปฐมภูมิ^{iv} ผู้คนต้องการจะรู้ความเป็นจริงทางสังคม และวัฒนธรรมต่างหาก และมักจะพบว่าวรรณกรรมร่วมสมัยไม่ได้ช่วยให้รู้ถึงความเป็นจริงนั้นได้ดีพอ พวกเขาโหยหาข้อเท็จจริง พวกเขาแสวงหาความหมาย พวกเขาต้องการ “ภาพใหญ่” ที่เชื่อถือได้และทำให้พวกเขาเข้าใจตัวเอง พวกเขาต้องการคุณค่าที่นำทางชีวิต ต้องการรู้ว่าควรจะทำอะไรและแสดงออกทางอารมณ์แบบไหนจึงจะเหมาะสม ต้องการคลังคำศัพท์ที่ใช้อธิบายถึงแรงจูงใจ ทั่วพวกเขากลับไม่พบสิ่งเหล่านี้ ในงานวรรณกรรมยุคปัจจุบัน ไม่สำคัญเลยว่าคุณสมบัติเหล่านี้ *ปรากฏ* ในงานด้านมนุษยศาสตร์บ้างหรือไม่ ที่สำคัญคือคนทั่วไปมักไม่พบมัน ในผลงานเหล่านั้น

---

^{iv} การสังขมปฐมภูมิ (primary accumulation) คือการสะสมทุนในเบื้องต้นก่อนที่วงจรของทุนนิยมจะหมุนต่อไปได้ เช่น การปลอยดอก คำทาส หรือการไปผลิตในดินแดนอาณานิคม ก่อนที่จะนำกลับมาจำหน่ายเพื่อหากำไรในยุโรป

ในอดีต ช่างวรรณกรรมผู้เป็นทั้งนักประวัติศาสตร์และนักวิจารณ์ ได้ตั้งข้อสังเกตน่าสนใจเกี่ยวกับประเทศอังกฤษและการเดินทางไปยังสหรัฐอเมริกา พวกเขาพยายามอธิบายถึงคุณลักษณะหลักของสังคมหนึ่งๆ ในภาพรวม และตีแผ่จรรยาศีลธรรมของสังคมแห่งนั้น ถ้าต็อกเกอวิลล์^v หรือเทเน^{vi} ยังมีชีวิตอยู่ถึงทุกวันนี้ เราจะไม่เรียกพวกเขาว่าเป็น นักสังคมวิทยาได้หรือ นักวิจารณ์ของหนังสือพิมพ์ *The Times* (ลอนดอน) ผู้หนึ่งครุ่นคิดถึงคำถามดังกล่าวในกรณีของเทเน และเสนอเอาไว้ว่า

เทเนมองว่า หลักๆ แล้วมนุษย์เป็นสัตว์สังคม และมองสังคมว่าประกอบด้วยคนหลายกลุ่ม เขาช่างสังเกตละเอียดลออ เป็นคนที่ทำงานสนามได้อย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย และยังมีคุณสมบัติ ... ที่เลอค่าอย่างยิ่งต่อการมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์ทางสังคมต่างๆ นั่นก็คือ ความตื่นตัว เขาสนใจปัจจุบันเกินกว่าจะเป็นนักประวัติศาสตร์ที่ดี มีความเป็นนักทฤษฎีเกินกว่าจะเป็นนักประพันธ์นวนิยาย และเขาก็คิดถึงวรรณกรรมในฐานะบันทึกทางวัฒนธรรมแห่งยุคสมัยหรือของประเทศหนึ่งๆ เกินกว่าจะเป็นนักวิจารณ์ชั้นหนึ่งได้ ... งานของเขาที่เกี่ยวกับวรรณคดีอังกฤษ ไม่ได้เป็นเรื่องวรรณคดีอังกฤษเท่ากับเป็นบทวิจารณ์ศีลธรรมจรรยาของสังคมอังกฤษ และเป็นเครื่องมือแสดงความเป็นปฏิฐานนิยม^{vii} เขาเป็นนักทฤษฎีสังคมมากกว่าจะเป็นอย่างอื่น¹

---

^v Alexis de Tocqueville (1805-1859) นักรัฐศาสตร์และนักประวัติศาสตร์ชาวฝรั่งเศส ผู้มีหนังสือที่รู้จักกันดีชื่อ *Democracy in America* (ประชาธิปไตยในอเมริกา)

^{vi} Hippolyte Taine (1828-1893) นักประวัติศาสตร์และนักปรัชญาชาวฝรั่งเศส ผู้สนับสนุนสังคมวิทยาแบบปฏิฐานนิยม

^{vii} ปฏิฐานนิยม (positivism) คือปรัชญาความรู้ที่เชื่อว่า มีความจริงภายนอกที่รู้ได้แน่ชัด (positive) สิ่งที่ต้องสนใจจึงเป็นเรื่องเครื่องมือที่ใช้ในการวัด หรือทำให้รับรู้ได้

¹ Times Literary Supplement, 15 November 1957.

ที่เขายังคงเป็น “นักคิดนักเขียน” มากกว่า “นักทฤษฎีสังคม” แสดงให้เห็นว่าสิ่งที่ครอบงำสังคมศาสตร์ในศตวรรษที่ 19 คือความต้องการที่จะค้นหา “กฎ” แบบเดียวกับที่จินตนาการกันว่านักวิทยาศาสตร์ธรรมชาติจะไปค้นพบมา เมื่อปราศจากสังคมศาสตร์ที่ตีพอ นักวิจารณ์และนักประพันธ์นวนิยาย นักการละครและกวี จึงต้องกลายเป็นตัวหลักและหลายครั้งก็เป็นคนเพียงกลุ่มเดียวที่ทำความเข้าใจทั้งความทุกข์ร้อนส่วนตัวหรือแม้แต่ปัญหาสาธารณะ งานศิลปะได้แสดงและหลายครั้งก็เน้นย้ำถึงความรู้สึกดังกล่าวอย่างแหลมคม แต่ยังขาดความกระจ่างชัดทางปัญญาที่จำเป็นต่อการเข้าใจหรือบรรเทาปัญหา ศิลปะไม่ได้และไม่อาจแปลงความรู้สึกนี้เป็นปัญหา ซึ่งมีทั้งส่วนที่เป็นความทุกข์ร้อนและประเด็นสาธารณะที่เราต้องเผชิญถ้าอยากจะทำอะไรสักอย่าง ความไม่รู้รู้สึกู้อา ตลอดจนความยากแค้นที่มาจากปัญหาเชิงโครงสร้างเหล่านี้ เอาเข้าจริง นี่ไม่ใช่สิ่งที่ศิลปินนิยมทำกัน ยิ่งไปกว่านั้น ศิลปินที่จริงจังยังมักจะถูกเป็นผู้เดือดร้อนเสียเอง และน่าจะได้ใช้ประโยชน์จากตัวช่วยทางวิชาการและวัฒนธรรมจากสังคมศาสตร์ที่เปี่ยมด้วยพลังของจินตนาการทางสังคมวิทยา

5

ผมเขียนหนังสือเล่มนี้ขึ้นโดยมีเป้าประสงค์เพื่อจะนิยามว่าสังคมศาสตร์มีความหมายอย่างไรต่อภารกิจทางวัฒนธรรมในยุคของเรา ผมอยากพูดให้ชัดถึงสิ่งที่ทำงานอยู่เบื้องหลังการพัฒนาจินตนาการทางสังคมวิทยา และชี้ให้เห็นถึงนัยของจินตนาการทางสังคมวิทยาที่มีต่อชีวิตทางการเมืองและวัฒนธรรม และอาจเสนอด้วยว่ามีอะไรบ้างที่จำเป็นสำหรับการมีจินตนาการที่ว่านั้น ด้วยเป้าหมายนี้ผมอยากอธิบายให้ชัดเจนก่อนว่าสังคมศาสตร์ในทุกวันนี้มีลักษณะอย่างไร และถูกนำไปใช้ประโยชน์อย่างไร จากนั้นจะอภิปรายสั้นๆ ถึงภาวการณ์

ของสังคมศาสตร์อเมริกันในเวลา²

² ผมเห็นควรต้องบอกเสียหน่อยว่า ผมชอบคำว่า “สังคมศึกษา” (social studies) มากกว่า “สังคมศาสตร์” (social science) ไม่ใช่เพราะว่าผมไม่ชอบนักวิทยาศาสตร์กายภาพ (ตรงกันข้ามผมชอบนักวิทยาศาสตร์มาก) แต่เพราะคำว่า “วิทยาศาสตร์” (science) กลายเป็นคำที่ทั้งน่าเกรงขามและมีความหมายเพี้ยนไปเสียแล้ว ผมไม่ได้รู้สึกว่าจะต้องหยิบยืมความน่าเกรงขามจากวิทยาศาสตร์หรือทำให้ความหมายของมันเพี้ยนไปยิ่งกว่าเดิมจากการใช้วิทยาศาสตร์เป็นอุปมาทางปรัชญา กระนั้นผมก็ไม่แน่ใจอยู่ดีว่า ถ้าผมเขียนเกี่ยวกับ “สังคมศึกษา” ผู้อ่านอาจจะคิดถึงแค่วิชาหน้าที่พลเมืองระดับมัธยมศึกษา ซึ่งในบรรดาวิชาที่ศึกษามนุษย์ทั้งหลาย นี่เป็นวิชาที่ผมหลีกเลี่ยงที่จะเกี่ยวข้องด้วยอย่างที่สุด “พฤติกรรมศาสตร์” เป็นอีกคำที่ใช้ไม่ได้ด้วยประการทั้งปวง มันกลายเป็นสาขาที่ถูกมองว่าเป็นเครื่องมือโฆษณาชวนเชื่อสำหรับหาทุนสนับสนุนการวิจัยจากสถาบันและบรรดาสมาชิกสภาที่แยกไม่ออกระหว่าง “สังคมศาสตร์” กับ “สังคมนิยม” คำที่เหมาะสมที่สุดควรจะครอบคลุมสาขาประวัติศาสตร์ (และจิตวิทยา トラบเท่าที่ยังเกี่ยวข้องกับมนุษย์อยู่) และควรเป็นคำที่เป็นที่ถกเถียงน้อยที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ เพราะเราควรจะถูกเถียง *โดยใช้คำ* มากกว่าจะเถียงกัน *เรื่องคำ* บางทีคำว่า “สาขาวิชาว่าด้วยมนุษย์” อาจจะดี แต่นั่นก็ไม่มีอะไร และด้วยหวังว่าจะไม่ถูกเข้าใจผิดจนเตลิดไปไกล ผมจึงขอยอมตามธรรมเนียมและจะใช้คำมาตรฐานคือ “สังคมศาสตร์”

อีกประเด็นหนึ่งคือผมหวังว่าเพื่อนร่วมงานจะยอมรับคำว่า “จินตนาการทางสังคมวิทยา” นักรัฐศาสตร์ที่ได้อ่านต้นฉบับของผมเสนอให้ใช้คำว่า “จินตนาการทางการเมือง” ส่วนนักมานุษยวิทยาเสนอว่า “จินตนาการทางมานุษยวิทยา” อะไรทำนองนั้น คำสำคัญน้อยกว่าความคิด ซึ่งผมหวังว่าประเด็นนี้จะชัดเจนขึ้นเมื่ออ่านหนังสือเล่มนี้แน่นอนว่าผมไม่ได้ใช้คำนี้เพียงเพื่อสื่อสารกับสาขาวิชา “สังคมวิทยา” เท่านั้น หลายส่วนที่วลีนี้สื่อถึงไม่ใช่สิ่งที่นักสังคมวิทยาพูดถึงเลย ยกตัวอย่างเช่นในอังกฤษ สังคมวิทยาในฐานะสาขาวิชายังไม่ค่อยโดดเด่นอะไรนัก แต่ในวงการอื่นๆ ของอังกฤษอย่างวารสารศาสตร์ นวนิยาย และเหนืออื่นใดคือประวัติศาสตร์ จินตนาการทางสังคมวิทยาพัฒนาไปไกลมากแล้ว ที่ฝรั่งเศสก็คล้ายกัน ทั้งความสับสนและความกล้าบ้าบิ่นของความคิดแบบฝรั่งเศสตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ล้วนมาจากการตระหนักถึงลักษณะทางสังคมวิทยาของชะตากรรมของมนุษย์ในยุคของเรา แต่กระนั้นแนวโน้มเหล่านี้ก็มาจากนักคิดนักเขียนมากกว่านักสังคมวิทยาอาชีพ อย่างไรก็ตาม ผมใช้คำว่า “จินตนาการทางสังคมวิทยา” เพราะ (1) ช่างรองเท่าคิดว่าโลกนี้มีแต่หนึ่ง ดังนั้นจะดีช่วยอย่างไร ผมก็เป็นนักสังคมวิทยา (2) ผมเชื่อว่าตลอดประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา นักสังคมวิทยาคลาลสิกได้แสดงคุณสมบัติทางปัญญาออกมาอยู่บ่อยครั้งและเด่นชัดกว่านักสังคมศาสตร์สาขาอื่น (3) เพราะว่าผมจะตรวจสอบสำนักคิดทางสังคมวิทยาที่น่าสนใจจำนวนหนึ่งอย่างวิพากษ์วิจารณ์ ผมจึงต้องตอบโต้สำนักคิดเหล่านั้นจากจุดที่พวกเขาขึ้นอยู่กับ

ไม่ว่าในยุคสมัยใดก็ตาม “สังคมศาสตร์” หมายถึงสิ่งที่ผู้ที่เรียกกันว่านักสังคมศาสตร์กระทำ แต่ทว่านักสังคมศาสตร์ทุกคนไม่ได้กำลังทำสิ่งเดียวกัน หรือเอาเข้าจริงไม่ได้ทำงานประเภทเดียวกันด้วยซ้ำไป และสังคมศาสตร์ก็ยังเป็นสิ่งที่นักสังคมศาสตร์ในอดีตได้เคยทำไว้ แต่บรรดาผู้ศึกษาสังคมศาสตร์เลือกที่จะสร้างและจดจำขนบที่แตกต่างกันออกไปตามแต่สาขาวิชาของตน ดังนั้นผมจึงหวังว่าเวลาผมพูดว่า “คำมั่นสัญญาของสังคมศาสตร์” ย่อมชัดเจนว่ามันสื่อถึงคำมั่นสัญญาแบบที่ผมเข้าใจ

นักสังคมศาสตร์ทั้งหลายในเวลานี้ต่างเผชิญกับความกระอักกระอ่วนทั้งในเชิงวิชาการและในเชิงศีลธรรมต่อทิศทางการเป็นไปของสิ่งที่ตนเลือกศึกษา ผมเดาว่าความกระอักกระอ่วนนี้ รวมถึงแนวโน้มอันเลวร้ายที่ก่อให้เกิดความกระอักกระอ่วนดังกล่าวขึ้น เป็นส่วนหนึ่งของความป่วยไข้ของชีวิตทางปัญญาในปัจจุบัน แต่บางทีนักสังคมศาสตร์อาจได้รับผลกระทบจากความกระอักกระอ่วนนี้รุนแรงกว่าคนอื่น นั่นก็เนื่องเพราะคำมั่นสัญญานำทางผลงานทางสังคมศาสตร์จำนวนมากมาตั้งแต่ยุคเริ่มแรก ธรรมชาติของสิ่งที่สังคมศาสตร์ศึกษา ตลอดจนความจำเป็นเร่งด่วนในการผลิตงานที่มีนัยสำคัญจริง ๆ ในปัจจุบัน

ความกระอักกระอ่วนดังกล่าวไม่ได้กระทบผู้คนทั่วทุกหัวระแหง แต่ข้อเท็จจริงที่ว่าหลายคนไม่ได้รับผลกระทบนี้เองที่นำไปสู่ความกระอักกระอ่วนในหมู่ผู้ที่ตื่นตัวกับคำมั่นสัญญาของสังคมศาสตร์ และข้อสัจธรรมจะยอมรับว่าสิ่งที่พยายามทำกันอยู่ตอนนี้ไม่ได้ก้าวหน้าไปไหนเลยแม้แต่น้อย พูดตามตรง ผมตั้งใจจะทำให้ความกระอักกระอ่วนนี้รุนแรงขึ้น เพื่อจะนิยามที่มาของมัน เพื่อจะเปลี่ยนมันให้กลายเป็นเสียงเรียกร้องให้ตระหนักถึงคำมั่นสัญญาของสังคมศาสตร์ เพื่อเปิดพื้นที่ให้การเริ่มต้นใหม่ หรือพูดสั้น ๆ คือ เพื่อระบุว่าตอนนี้เราควรต้องทำอะไร และต้องทำด้วยวิธีการใดบ้าง

ระยะหลัง แนวคิดเรื่องสังคมศาสตร์แบบที่ผมเชื่อไม่ได้รุ่งเรืองนัก แนวคิดของผมยืนอยู่ตรงข้ามกับสังคมศาสตร์ที่เป็นชุดเทคนิคแบบราชการ ซึ่งขัดขวางการศึกษาสังคมโดยแท้จริงทำเป็นมี “วิธีวิทยาอันซับซ้อน” เป็นงานที่ตีบตันอันเนื่องด้วยมโนทัศน์นั้นคลุมเครือ หรือลดทอน ความสำคัญของสังคมศาสตร์โดยสนใจแต่ปัญหาที่ย่อยที่ไม่เชื่อมโยงกับประเด็นสำคัญๆ ในระดับสาธารณะ การปิดกัน ความคลุมเครือ และการหมกมุ่นอยู่กับเรื่องเล็กๆ น้อยๆ เหล่านี้ก่อให้เกิดวิกฤตในการศึกษาสังคมโดยไม่แม้แต่จะเสนอทางออกใดๆ เลยสักนิดเดียว

นักสังคมศาสตร์บางส่วนให้ความสำคัญกับการมี “ทีมวิจัยที่ประกอบด้วยนักเทคนิค” บางส่วนให้ความสำคัญกับนักวิชาการที่เป็นเอกเทศ^{viii} บางคนอุทิศพลังมากมายไปกับการพยายามปรับแต่งวิธีศึกษาและเทคนิคการเก็บข้อมูลให้วิจิตรบรรจง ขณะที่คนอื่นๆ เห็นว่าวิถีแห่งความเป็นช่างฝีมือทางปัญญาถูกทิ้งขว้างและถึงเวลาที่ต้องฟื้นฟูกลับขึ้นมาใหม่ บางคนทำงานตามกระบวนการเชิงกลไกอันแข็งทื่อ ขณะที่คนอื่นๆ พยายามพัฒนา เชื่อเชิญ และใช้จินตนาการทางสังคมวิทยา บางกลุ่มเสียดิต “ทฤษฎี” ที่มีรูปแบบตายตัวสูง^{ix} หมกมุ่นอยู่กับการเชื่อมโยงและแยกแยะมโนทัศน์ไปมา ซึ่งดูพิกลในสายตาของคนกลุ่มอื่นๆ ที่คอยกระตุ้นเตือนว่าการใช้มโนทัศน์จำเป็นก็ต่อเมื่อมันช่วยขยายขอบเขตการรับรู้และการใช้เหตุผลให้ไปได้ไกลกว่าเดิมเท่านั้น บางคนศึกษาแต่สิ่งแวดล่อมใกล้ตัวแคบๆ โดยหวังว่าจะนำไปสู่การ “สร้าง” มโนทัศน์เกี่ยวกับโครงสร้างสังคมที่ใหญ่กว่า ขณะที่คนอื่นๆ พิเคราะห์โครงสร้างทางสังคมและพยายามจะ “กำหนดตำแหน่งแห่งที่” ของ

---

^{viii} โปรดดูข้อถกเถียงนี้โดยละเอียดในภาคผนวก มิลส์ให้ความสำคัญกับการทำงานเป็นเอกเทศเนื่องจากเขามองว่าระบอบราชการทำให้นักสังคมศาสตร์กลายเป็นเพียงนักเทคนิคที่ทำงานตามคำสั่งของภาครัฐและเอกชน ทอดทิ้งภารกิจและความรับผิดชอบที่มีต่อสาธารณชนไปเสีย โดยเขาสนับสนุนให้นักสังคมศาสตร์เป็น “ช่างฝีมือทางปัญญา”

^{ix} เป็นที่ทราบกันในหมู่นักสังคมวิทยาว่ามิลส์โจมตีพาร์สันส์ ประเด็นนี้จะกล่าวชัดในบทที่ 2

สภาพแวดล้อมเล็กๆ มากมายภายในนั้น บางกลุ่มละเลยการศึกษาเชิงเปรียบเทียบโดยสิ้นเชิง ศึกษาเฉพาะชุมชนเล็กๆ ในสังคมหนึ่งๆ ที่ละแห่ง ขณะที่คนอื่นๆ ศึกษาโครงสร้างสังคมของประเทศทั่วโลกในเชิงเปรียบเทียบแบบเต็มรูป บางคนจำกัดงานวิจัยของตัวเองไว้ที่กิจกรรมของมนุษย์ในระยะสั้น ขณะที่คนอื่นๆ สนใจประเด็นที่เห็นได้ชัดเฉพาะจากมุมมองเชิงประวัติศาสตร์ระยะยาว บางคนทำงานเฉพาะทางตามแผนกวิชาทางวิชาการ ขณะที่คนอื่นๆ ใช้ความรู้จากสาขาวิชาต่างๆ ทั้งหมดตามแต่หัวข้อหรือประเด็นปัญหา โดยไม่สนใจว่าวงวิชาการจะจัดว่าประเด็นปัญหาเหล่านี้อยู่ในแผนกวิชาใด บางคนเผชิญหน้าโดยตรงกับความหลากหลายทางประวัติศาสตร์ ชีวประวัติ และสังคม ในขณะที่คนอื่นๆ ไม่ได้ทำแบบนั้น

การแยกข้อดังที่กล่าวไปข้างต้นและการแยกข้ออื่นๆ ในทำนองเดียวกัน ไม่ใช่ทางที่เราจำเป็นต้องเลือก แม้การทู่เถียงกันอย่างเผ็ดร้อนราวกับนักการเมืองอภิปรายกันอยู่ หรือการถอนตัวไปอยู่ในพื้นที่ปลอดภัยสุดเกียจคร้านโดยทำงานตามความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง จะทำให้เรารู้สึกแบบนั้นก็ตาม ในขั้นนี้ ผมเพียงอยากกระบุถึงประเด็นนี้ไว้เป็นเบื้องต้น และจะกลับมาอภิปรายอีกครั้งในตอนท้าย ผมหวังว่าอคติใดๆ ที่ผมมี จะปรากฏชัดเพราะเชื่อว่าการตัดสินใจประเมินค่าควรต้องทำอย่างสง่าผ่าเผย แต่ไม่ว่าความเห็นของผมจะเป็นเช่นไร ผมจะพยายามกล่าวถึงความหมายทางวัฒนธรรมและการเมืองของสังคมศาสตร์ด้วย เป็นเรื่องจริงแท้แน่นอนว่าตัวผมย่อมไม่ได้มีอคติมากกว่าหรือน้อยกว่าผู้คนที่ผมจะศึกษา ดังนั้นขอให้ผู้ที่เห็นแย้งกับอคติของผมทั้งหลาย จงหักล้างมันโดยแสดงอคติของตนออกมาให้ชัดเจนและยอมรับมันเท่ากับที่ผมพยายามจะทำกับอคติของผมเอง! เมื่อนั้นปัญหาเชิงศีลธรรมของการศึกษาสังคม (ซึ่งคือปัญหาของสังคมศาสตร์ในแง่ที่เป็นปัญหาสาธารณะ) จึงจะเป็นเรื่องที่รับรู้และอภิปรายกันได้ และเมื่อนั้นเราทั้งหลายจึงจะตระหนักในอคติของตัวเองอย่างรอบด้าน ซึ่งแน่นอนว่านี่คือเงื่อนไขอันจะนำไปสู่ความเป็นวัตถุวิสัยในงานสังคมศาสตร์ทั้งหมด

กล่าวโดยสรุป ผมเชื่อว่าสิ่งที่อาจจะเรียกได้ว่าเป็นการวิเคราะห์สังคมแบบคลาสสิกนั้นต้องเป็นชุดธรรมเนียมที่ระบุนิยามได้และนำไปใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งสาระหลักต้องอยู่ตรงที่ความสนใจในโครงสร้างเชิงประวัติศาสตร์ของสังคมต่างๆ โจทย์ดังกล่าวสัมพันธ์โดยตรงกับประเด็นสาธารณะที่จำเป็นเร่งด่วนและความทุกข์ร้อนของมนุษย์ที่เกิดขึ้นไม่รู้จบ ผมยังเชื่อด้วยว่าปัจจุบันมีอุปสรรคใหญ่หลวงทั้งภายในตัวสังคมศาสตร์และในแวดวงทางวิชาการและการเมืองที่คอยขัดขวางไม่ให้ธรรมเนียมการวิเคราะห์สังคมแบบคลาสสิกดำเนินต่อไปได้ กระนั้นก็ดี คุณสมบัติทางความคิดที่จะก่อตัวเป็นธรรมเนียมปฏิบัติดังกล่าวกำลังกลายเป็นรากฐานร่วมของชีวิตทางวัฒนธรรมของเรา และไม่ว่ามันจะดูกำกวมหรือพรางตัวอยู่ในรูปลักษณะใด แต่มันกำลังกลายเป็นสิ่งที่รู้สึกได้ว่าจำเป็นเป็นอย่างยิ่ง

สำหรับผม ดูเหมือนว่าผู้ปฏิบัติงานทางสังคมศาสตร์ทั้งหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสหรัฐอเมริกา จะไม่ค่อยเต็มใจเผชิญหน้ากับความท้าทายนี้ หลายคนละเลยหน้าที่ทางการเมืองเยี่ยงปัญญาชนที่ควรต้องวิเคราะห์สังคม ส่วนคนอื่น ๆ มีอ้อมไม่ถึงที่จะทำงานที่ตัวเองถูกเลือกให้ทำ บางคราวพวกเขาดูเหมือนเกือบจะตั้งใจทำตัวเป็นไม้ตายซากและวางตัวเชื่องๆ กระนั้น แม้จะไม่เต็มใจ แต่ในเวลานี้ทั้งปัญญาชนและสาธารณชนทั้งหลายต่างหันมาสนใจโลกทางสังคมที่นักสังคมศาสตร์ควรจะศึกษาจนปรากฏชัดว่านี่คือโอกาสที่หาได้ยากยิ่ง และโอกาสอันหายากนี้เองที่เผยให้เราเห็นถึงค่านิยมสำคัญของสังคมศาสตร์ ประโยชน์ทางวัฒนธรรมของจินตนาการทางสังคม และความหมายทางการเมืองของการศึกษามนุษย์และสังคม